

Balletist «Küürselg-sälg»

«Estonias» oli esietendus — Rodion Stšedrin balleti «Küürselg-sälg» meie noore ballettmeistri Enn Suve lavastuses. Külalised, kes etenduste eel rahulikult kohad sisse võtavad, fuajeedes ringi jalutavad, ei kujuta ette lavatagust erutust: «On jäänud ainult viisteist minutit, seltsimehed!» Tantsijad on end ammu soojaks teinud. Veel tuleb üht-teist kohendada kostüümide juures... Koriidorides lõhnab grimmi järele, valgustajad kontrollivad viimast korda seadmeid... Mär-gud! Mär-gud lähuvad!

Esietendust oli majas tunda nädalaid. Balleti muusika ka-jas kõigist reproduttoreist: la-val tehti proove. Kas jõuavad kõik tehnikad õigeks ajaks? Val-gusproove tehti puhkepäeval, kaheteistkümnendal tunnil valmis katel, milles tsaar-kõ-lupea lõpuks ära keeb... Esi-etendus — see on eksam terve suurele kollektiivile, ja su-gugi mitte ainult neile, kellele saalist aplodeeritakse.

Aga igas esietenduses on veel

midagi, mida pealtvaataja tihti ei näe — minevikku ja tule-vikku.

... Kas teate näiteks, et Stšed-rini «Küürselg» pole esimene selle pealkirjaga ballett, et esi-mene «Küürselg-sälg» tuli la-vale sada aastat tagasi — 3. detsembril 1864 Peterburis Ma-ria teatris? Ajaleht kirjutas tookord: «Lõpuks ometi pühit-sesid meie balletomaanid oma kauaoodatud pidupäeva. Hr. Jeršovi fantastiline lastemuin-asjutt «Küürselg-sälg» muutus tänu hr. Saint-Leoni talendile kõige luksuslikumaks koreo-graafiliseks näidendiks ja võib julgelt öelda, meie balletireper-tuaari apoteoosiks...»

Nii palju kõlavaid sõnu! Miks, võib küsida, ei valmistu me praegu pühitsema auväärse vanakese juubelit, vaid lavas-tame hoopis uut «Küürselga»?

Ajad muutuvad ja kunst ühes ajaga.

Maria teatri ballettmeister Saint-Léon nägi Jeršovi muinas-jutus ainult eksootikat «a lä

Russe». Veel enam: lavastus pi-di saama kingituseks kõrgele tsaarile pärisorjuse äramuut-mise puhul. Ballett lõppes stsee-niga, kus butafoorsetest «orju-seahelatest» vabanenud rahvas ülistab Aleksander II mälestus-samba ees «tsaari-vabastajat». Saint-Léoni maitsele vastas täielikult ka õukonna kapell-meistri Cesar Pugny eklektili-ne, «rahvuslikuks» stiliseeritud muusika.

Progressiivsete ringkondade suhtumine balletisse oli abso-luutselt eitav.

Aga Jeršovi muinasjutu rah-vuslikud karakterid ning poee-tiline laad olid põhjusteks, miks vene ja nõukogude ballettmeist-rid (nende hulgas Petipa, Gors-ki, Lopuhhov, Vainonen) ikka ja jälle «Küürselg-sälu» poole pöördusid. Muidugi ei rahul-danud neid Pugny muusika: partituuri kärbiti ning lisati uusi numbreid teiste heliloo-ajate loomingust. Need, kes mä-letavad balleti viimaseid eten-dusi Moskas ja Leningradis, võivad tunnistada, kui kumma-line oli kuulda Pugny galoppide kõrvol Aljabjevi «Öbikut», Rubinsteini «Vene tantsu», Tšaikovski «Duumat» ja ise-gi... Liszti «Ungari rapsoo-diat»!

Sellele «kokkulapitud tsaar-riirigile» tegi lõpu noor heli-looja Rodion Stšedrin.

Stšedrin muusikat tunnevad meie maal kõik — ka need, kes kontserdisaalides ei käi. Kes ei oleks kuulnud laulu, mis al-gab sõnadega «Ne kotšegarõ mõ, ne plotniki» — laulu filmist «Kõrgus»? Kui Tallinnas kanti ette «Vallatud täastuškad», siis mängis orkester publiku tungi-val nõudmisel «Tšastuškad» veel teist korda läbi. Ning oma konservatooriumi lõpetamise aastat (1955) tähistas noor, 1932. aastal sündinud helilooja sellega, et lõi uue, vaimukusest sädeleva «Küürselg-sälu» muu-sika.

Stšedrinile assotsieerus «Küür-selg-sälg» vene skomorohhide tegevusega. Etnograafilistel ekspeditsioonidel kogus heli-

looja vanu viise, hämmastavalt lagoonilisi ja lihtsaid oma poeetilise juures. Rodion Stšedrin tõi oma värvikasse, täpsetest karakteristikatest kül-lastatud partituuri rahvakunsti igavesti elava hinguse ning maailma.

Ballett oli pühendatud meie aja suurele kunstnikule Maia Plissetskajale, kellest saigi ime-ilusa tsaaritari esimene kehastaja — Moskva Suure Teatri lavastuses 1960. aastal.

«Küürselg-sälu» lavaline saa-tus on olnud õnnelik. Kolm kõrvuti elavat maailma selles balletis, mida iseloomustavad Ivani ja tsaaritari lüüriised, tullindude ja Küürselja fantas-tilised, tsaari, vendade ning õu-konna teravalt satiirilised tee-mad, on andnud ballettmeistri-tele suurepäraseid võimalused ikka ja jälle oma kangelasi jär-jest uut moodi näha. Sellest Stšedrin muusikale loodud lavastuste erinevus ja korduma-tus nendes NSV Liidu ja vä-lismaa teatrites, kuhu ballett on jõudnud.

Meie ballettmeistritele Enn Su-vele on «Küürselg-sälg» teine pöördumine Stšedrin muusika poole: juba varem lõi ta ko-reograafia «Vallatutele täastuškadele», mis Moskva Suures Teatris lavastati.

«Loomingut ei saa asendada eruditsiooniga», ütles kord ühel oma esinemisel Rodion Stšed-rin. Ja kunstiteost hingestab, muudab elavaks ainult vaimus-tus. Sõna «vaimustus» kõlab küll nii armsalt ja provints-likult, et ajab snoobid naerma, kuid jääb sellele vaatamata tähtsaimaks seaduseks kunst-nike elus ja töös.

... Võib-olla tasub sellele kõigele mõelda, kui dirigent Kirill Raudsepp tõstab käed ja «Küürselg-sälu» etendus algab. Eesriide taga, mis eraldab saali artistidest, vaibuvad viimased askeldused. Vennakesed Danila ja Gavrila on oma kohtadel, Ivan ahjul, teised ootavad kar-dinate vahel oma järke...

«Eesriide läks!» ütleb mikrofo-ni etenduse juht.

Head minutid on need — teat-riinimeste närveerimise minu-tid. Pikkade ja pingeliste töö-nädalate jooksul muutusid Jer-šovi muinasjutu kangelased ko-gu balletitruupile lähedaseks. Kas vastab publik sellele oma-poolse tähelepanuga?

● Tiiu Randviir imeilusa tsaaritari osas balletis «Küür-selg-sälg».

G. Vaidla foto

L. METSAALT

